

„De avond was heerlijk, de starren flickerden en de schone bosschen van Emmenes en Soestdijk verhieven in de stilte der nacht hunne statige kruinen. Ik was geheel in herinnering en vooruitzichten verzonken, 't geen mij egter niet belette te bemerken dat wij, zelfs na het voortspannen van een derde paard, al zeer weinig weg aflegden, tot wij eindelijk de poorten van Amersfoort genaakten, waar mijn reisgenoot bij bloedverwanten en ik in den zwaarmoedigen Doelen mijn intrek nam.

Weinig verheugde het mij dat wij ons in eene stad zouden ophouden, alwaar tabakskwekerijen de eenige merkwaardigheid uitmaken; ik ondervond egter dat reizen toch ook genot met zich mede brengt en men gevoelt op reis, eene openruimheid die ons zelden in de vaderstad bezielt. De tweede dag was juist niet merkwaardig door snellen voortgang, want wij waren en bleven te Amersfoort. Gaarne zoude ik nu eens wegens de oudheden van deze plaats optekenen, indien ik deze kende, doch ik kan alleen zeggen dat de stad vrij stil is, eenen grooten toren zonder kerck, en vrij doodsche straten heeft. Een gracht zoo breed als de Agterburgwal te Amsterdam is de hoofdgracht. Vóór dat Amsterdam nog eenigen luister bezat, beroemde Amersfoort zich op 350 brouwerijen, nu telt men er eene, wier bier ondrinkbaar is; sic transit gloria mundi.

De omstreken van Amersfoort zijn bevallig. Ik deed eene bedevaart na het beroemde Randenbroek hetwelk in de Jaarboeken mijner Haarlemsche familie eene aanzienlijke rol speelt. Deze plaats ligt op eenen heuvel; hier vindt of vond men alleruimtuinstad geboornite. De geheele plaats is nu aan eene Amersfoortsche sociëteit verhuurd, en de verhuurders, onder het voorwendsel van de plaats op te vrolijken, hebben reeds menigen wondrous onder den bijl der verdelging neder doen vallen; verder moet alles hier zwaarmoedigheid inboezemen, het hoog en donker geboornite, het onophoudelijk gekras van eente ontelbare menigre kraaten, die in hetzelfde nestelen en een huis zo men zegt door den groten Van Campen gebouwd, doch dat liever tot een klooster had moeten bestemd worden. Verder is deze plaats nu de stads Vaux-hall van Amersfoort; de inwoners bestaan van tabaksplanterijen en weverijen, de omgang is hier op eenen stillen en huiselijken toon en in den winter zijn hier de vermaken zonder vele afwisseling.

(Dr. Kluit, achterkleindochter van Willem de Clercq, noteert hierbij dat de bedoelde Jaarboeken van de haarlemse familie niet bewaard zijn gebleven. De rol, die Randenbroek daarin speelde, is niet bekend. Vauxhall was voorheen een bekende lusttuin en plaats van volksvermaak in Londen).

Door familie-omstandigheden heeft de redakteur geen gelegenheid gehad om het novemnummer van Oud-Utrecht op tijd te laten verschijnen.

Om praktische redenen is combinatie van nummers niet aan te bevelen. Daarom zal op dit vertraagde maandblad van november weldra het decemnummer van Oud-Utrecht volgen.

Oud-Utrecht

VERENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

Redactie: H. de Jong, Aurorastraat 26, Utrecht
Administratie: H. J. H. Knoester p/a Drijft 27, Utrecht
Secr. der ver.: Ir. C. L. Temminck Groll, Hoofdstraat 43, Driebergen
Girnummer penningmeester Oud-Utrecht: 575520

VIJF EN DERTIGSTE JAARGANG / NUMMER 12 / DECEMBER 1962

HERINNERINGEN AAN UTRECHT IN 1900

Het was in 1900 dat ik Utrecht leerde kennen als stad van een stijlvolle rust. De straten waren stil en hadden weinig passage. Zelfs door de nauwe winkelstraten Lijnmarkt en Choorstraat kon men toen volgens een Utrechtenaar wel schieten. Burgemeester Reiger maakte met zijn zwarte hond dagelijks een rondgang door de stad, waarbij hij alle wijken bezocht.

Doch op zondag werd er veel gewandeld. Dan had de Maliebaan de pantoffelparade, waaraan ook Nicolaas Beets met twee dochters wel heeft deelgenomen. Bovendien placht men de singels rond te wandelen; de elite legde met een coupeetje visites af.

Beets maakte aan de arm van zijn dochter Aleide dagelijks een middagwandeling door het Hieronymusplantsoen, waarop hij alle groeten vriendelijk beantwoordde. 's Ochtends kon men daar professor G. W. Kernkamp, toen nog leraar aan het gymnasium en de h.b.s. voor meitsjes, aantreffen, die zijn twee blonde dochtertjes naar school bracht.

De hele stad door liep de paardentram. Op warme zomerdagen reed deze met open wagens en banken in de breedte, zo kon men ook naar Zeist rijden. 's Winters genoot men van het arresleden.

Utrecht was een stad van bloeiend muziekleven, dat met nauwe banden aan het duitse was verbonden. Johannes Brahms en Clara Schumann hebben herhaaldelijk in het laatste kwart van de 19e eeuw aan de stadsconcerten hun medewerking verleend.

Ook het Utrechtsch Stedelijk Orchest met Richard Hol als dirigent speelde op zijn woensdagavondconcerten in Tivoli hoofdzakelijk duitse muziek, de destijds moderne franse muziek werd nooit gespeeld. 's Zomers gaf het bij goed weer ook harmonieconcerten in de tuin. Dan zat het publiek aan een tafeltje met een theestof en hoorde men

voor deze meening op verschillende plaatsen in den bijbel en bij geleerde schrijvers. Doch Voetius betwijfelde of de basilisk werd geboren op de wijze als hierboven is beschreven, en te eenen male verwierp hij het destijds in ons land algemeen heerschende geloof, dat de basilisk zou huizen in holen of grotten en daar de binnentredenden zou doodden. Veeleer meende Voetius dat giftige uitwasemingen en de stank die van gruwelijke plaatsen uitgaan, den mensch den adem benamen en deden verstikken ²⁾).

In de heraldiek vertoont de basilisk den kop, de borst en de pooten van een haan, de tong van een slang en de vleugels van een vleermuis.

C. C. v. d. G.

1) Josef Cohen, Nederlandsche sagen en legenden. Dl. I. Zutphen, 1917. 8°. Blz. 53—56, 364—365.

2) G. Voetii Disputationes theologicae selectae. I. Ultrajecti, 1648. 4°. Blz. 732—733.

EEN LATE „BEELDENSTORMER”.

Het archief van het kapittel van Oudmunster geeft o.m. herberg aan een portefeuille met stukken van allerlei aard. Zij zijn afkomstig van wijlen zijn secretaris Henrick Rutgersz. van Ommen. Vele dier stukken zijn blijkbaar ontwerpen van vervolgens in correcter vorm en beter handschrift verzonden epistels, opgesteld krachtens zijn ambt òf in opdracht van particuliere personen. Onder deze laatste rubriek is wel te rangschikken het hieronder afgedrukte stuk. Dat het een ontwerp is, bewijzen de vele doorhalingen en veranderingen. Of het werkelijk verzonden is, kan ik niet bevestigen, daar de notulen van den raad der stad, aan wien het gedresseerd is, er geen melding van maken.

Aen Mijn Edele Heren vande Magistraet der stadt Utrecht.

Verthonen met behoorlijke reverentie te kennen gevende, ¹⁾ hoe dat zij luyden tot hoeren leetwesen onlancx verstaan hebben, dat ene Gerrit Janss., mede kerckmeester in der tijdt vande parochie kercke van St. Nicolaes deser stadt, hem te mere ende vermetelijcken op zijn eygen auctoriteyt vervordert ende onderstaen heeft d glasen inde voors. kercke gegeven ende doen geven bij wijlen mr. Adriaen van Utrecht, in zijn leven Paus van Romem, dzeste van dien name, geboren in dese stadt van Utrecht, ende Frederick Schenck van Tautenborch, overleden Aertsbisschop deses stichts, mit oock d'bisschop van Groeningen, Jan Knijff, te violeren, te schenden ende te deformeren, eerst mit het off te doen nemen thooft vande effigie vande genoemde mr. Adriaen, Paus,

1) Hier is in het ontwerp eenige ruimte opengelaten, vermoedelijk om de namen in te vullen van de verzoekers, die nu voor ons onbekend gebleven zijn.

ende daer naer tselve jegens d'eerde te werpen ende mit voeten te treden, ende van gelijcke 't glas van Tautenborch, oock van wijlen d'Bisschop Knijff in stucken te slaen. Alle welcke feytelijcke daden d'supplianten (als wesende tsaemen naeste vrunden vanden voorn. mr. Adriaen, Tautenborch ende Knijff, sulx zijluyden, supplianten, den rechte genoegh zijnde sullen kunnen verthonen ende then dele kennelijck is) verstaende onbehoorlijck te zijn ende te strijden jegens zo d' Godlijcke als weerlijcke rechten desen aengemerct. Versouckende d'supplianten *mit reverentie* ²⁾ appointemente opte marge van dese, waer bij d'voorss. Gerrit Janss. geordonneert werde d'voorss. glasen te stellen in sodanigen state als die voorde voorss. feytelicke deformatie geweest zijn. Nisi causam, waer van d'voorn. Gerrit Janss. U, mijn E. Heren, gehouden sall wesen binnen acht dagen then ingangh van U Ed. t'adverteren, op poene van provisie. Dit doende etc.

Het stuk bevat geen datum. Maar de tijd van opstelling is wel te benaderen. Henrick van Ommen overleed 13 November 1611. In het jaar Lichtmis (2 Februari) 1608—1609 is zekere Gerrit Janss. uutten Hage kerkmeester van de Nicolaaskerk geweest. Deze werd 9 Augustus 1593 als nieuwe burger van Utrecht ingeschreven, en bovengenoemde rekening is de eenige na dit jaar en vóór 1611, welke hij als kerkmeester aflegde. Bovendien leveren enkele posten in zijn rekening voldoende grond, om hem met den in het ontwerp-rekest genoemden wanbedrijver te vereenzelvigen.

In de eerste plaats is het een post, die onder het hoofd: „Extraordanaris ontfanck” voorkomt. Deze luidt: „Noch ontfangen van een lieffhebber der waerheyt, tot het uuytdoen ende veranderen eniger supertitieufer scriften inde kercke gestelt, d'somme van vijfthien gulden.” — Hij heeft dus, om wat hem ergerde te doen verwijderen, de geldelijke hulp ingeroepen van een medestander. Want men behoeft er niet aan te twifelen, dat hij ook zich zelf als een „lieffhebber der waerheyt” beschouwde.

Maar hij bleef zelf ook niet achter. Onder het hoofd „Ander alderhande uuytgeven” deelde hij mede, dat door den „rendant” gewoonlijk voor het schrijven van een manuaal 18 stuivers in rekening gebracht werd. „Ende alzo ick die selffs gescreven hebbe”, vervolgt hij dan, „so scincke ick dat d'kercke”. De reden waarom, laat hij onmiddellijk volgen: „in regard (ende niet tot een consequentie) van d'oncosten, die ick gedaen hebbe in het uuytdoen van eenige paepsche memory tafels”. — Onder het hoofd: „Ander ordonaris uuytgeven” komt dan nog een post voor, groot 9 gulden, betaald aan St. Pelt, „voor het concipieren,

2) In plaats van de beide cursief gedrukte woorden stond oorspronkelijk: „als in haerluyder voorouders grotelicks geledeert zijnde”.

maecken ende grosseren ende dubbeleren" van de rekening, eveneens „nae ouder gewoonten". Maar ook dit bedrag betaalde hij uit eigen beurs, blijkens hetgeen hij onder deze post mededeelde: „Soo ist, dat ick sulxs voor dese tijt om seeckere redenen hebbe voorbij gegaen (doch niet om in consequentie te trekken) d'selve IX guld. de kercke scincke, ende dat tot het veranderen der voorsc. superstitieuse scriften, ende daerom alhier mede — — niet."

De geschonken bedragen beloopt dus samen 15 g. + 9 g. + 18 st. = 24 g. 18 st.

De uitgaven voor de aangebrachte veranderingen waren echter vrij wat hooger. In de eerste plaats werd op 28 Mei 1608 reeds 39 g. 5 st. betaald „aen Marcelis Splintersz., scilder, voor het schrijven ende veranderen enigher superstitieuser gedichtselen, met tsamen enige Latijnsche veersen verduytscht: als oock noch een scrift, tafereels gewijse gestelt naest de genaemde Cruyscapel, ende tegenover de thien geboden het gelooff gestelt, ende meer andere, alles tot stichtinge in Godes kercke". Helaas is des schilders „reeckeninge", die de aangebrachte veranderingen „breder" vermeldde, niet bewaard gebleven. Die rekening zou allicht eenige bijzonderheden bevat hebben over de bovengenoemde „paepsche memory tafels", welker verandering hier ongetwijfeld geboekstaafd is.

Behalve deze post komen er onder het hoofd „Ander alderhande uuytgeven" nog een paar posten voor, die zeer waarschijnlijk het gevolg van het „lieffhebben der waerheyt" zijn. Aan Peter Hermensz., „glaesmaecker" werden namelijk op 11 Juli 1608 nog 10 g. 3 st. betaald „voor reparatie ende dicht maecken der kercken glaesen ende kercken huysingen" en op 15 Augustus d.a.v. 15 g. „voor de glaesen gemaect inde capel".

Wat deze tweede post betreft, het is mogelijk dat de vernieuwing der glazen in de H. Kruiskapel samenhangt met andere werkzaamheden daaraan in dat jaar verricht. Want er werd nog een „deurraempt" benevens ander houtwerk voor genoemde kapel geleverd. Verder is er ook sprake van het „doorbreecken vande capel" en van geleverd ijzerwerk, waarvoor op 27 Augustus resp. 16 g. en 1 g. 5 st. betaald werd. Bovendien werd op 10 December 1608 aan bovengenoemden schilder nog 2 g. 11 st. betaald „voor het af setten vande Cruyscapel ende het tafelet voor de predickstoel te schilderen". Deze kapel onderging dus een gedeeltelijke verandering en vernieuwing, waarvan niet blijkt, of zij in verband staan met die waarheidlievendheid. Maar het vermoeden, dat dat verband toch aanwezig geweest kan zijn, vooral ten opzichte van de glazen, kan daarom toch nog wel eenigen grond hebben.

Wie vol verwachting het handschrift van Van Buchell opslaat,

in de hoop daarin een en ander over de „supertitieuze scriften”, of de „memory tafels” te vinden wordt schromelijk teleurgesteld. Niets van dien aard heeft hij daarin vastgelegd. Uit het feit, dat hij achter hetgeen hij als aanwezig in de St. Nicolaaskerk aantekende nog drie bladzijden in zijn handschrift blank gelaten heeft, kan men wel besluiten, dat hij zijn werk ten opzichte van deze kerk niet voltooid heeft, maar niet, dat hij dat na het jaar 1608 begonnen is.

Van Engelen, wiens leven ongeveer een eeuw later dan dat van Van Buchel viel, en die het handschrift van dezen gekend en gedeeltelijk in het zijne overgenomen heeft, vermeldt (I blz. 536) „tegen de capel aen de zuytzeyde hanght een tafreel” waarop de teksten Lucas XI vers 26 en Lucas I vers 48 (Maria's lofzang) te lezen waren. En op bl. 539: „Volgt nu een tafreel met dese letteren en woorden op de noordzijde tegen pylaer nae het w(esten)”; die „letteren en woorden” waren Romeinen V vers 14 en 15, 1 Cor. XV vers 54 en Romeinen VIII vers 1, terwijl hij op bl. 544 aantekende: „Tussen de capel van Rossum en den orgel [d.i. dus aan de zuid-westzijde] hangt een groot tafreel”, waarop te lezen waren „De XII articulen van het oude catholyk en algemeyne Christelijcke gelove”, en: „Tussen den orgel en de capel van Tuyl [d.i. dus aan de noord-westzijde] hangt een tafreel met dit opschrift — Exod. — Deutern.”, waaronder volgen de 10 geboden, en de hoofdsom daarvan, Mattheus XXII de verzen 37—41, benevens nog Romeinen III vers 31 en van Titus III de verzen 5 en 6.

Ongetwijfeld waren dit de „tafereels gewijse” scriften, die Marcelis Splintersz. vermoedelijk schilderde over de oude „gedichtselen” en „veersen”, die hart en geest van den kerkmeester ontsticht hebben.

Intusschen blijkt uit de gegevens, die de rekening der Buurkerk over 1608/9 bevat, dat het bovenstaande stuk vermoedelijk in Juni of Juli 1608 opgesteld zal zijn. Bovendien leveren zij, evenals het stuk zelf, het bewijs dat de 16e eeuwse beeldenstormers ook in de Nicolaaskerk niet alles vernield hebben (zie het vorig nummer blz. 14).

K.

KLEINE MEDEDEELINGEN.

Een terra-sigillata-kom uit Vechten.
— In de *Oudheidkundige mededeelingen uit het rijksmuseum van oudheden te Leiden* (n.r. XXI-1940, blz. 1—3) geeft dr. W. C. Braat de beschrijving van een kom, die bij de opgravingen te Vechten in 1938 te

voorschijn is gekomen. In dat jaar werd begonnen met het onderzoek naar de burgerlijke nederzetting, die zooals reeds lang vermoed werd, bij het castellum heeft gelegen.

Bij de eerste proefgraving bleek dadelijk, dat er minstens twee perio-

den te onderscheiden waren, door een kunstmatige ophooging van elkaar gescheiden. Deze beide perioden waren identiek met die van het eerste en het tweede castellum. De kunstmatige ophooging van het terrein moet kort na den opstand der Bataven (69/70) hebben plaats gehad. Op het niveau van de oudste periode werd o.m. de mooie kom, die in haar geheel en in bijzonderheden is afgebeeld, gevonden.

Het is een bijna gaaf exemplaar. De weinige ontbrekende stukjes konden, doordat het decor uit vier, bijna geheel identieke metopen bestaat, door afvorming met volkomen zekerheid in gips worden gereconstrueerd. De kom is op den bodem gestempeld met het pottenbakkersmerk OF BASSICO en stamt dus uit de fabriek van Bassus en Coelius, die werkten te La Graufesenque onder de regeeringen van Claudius en Nero. De op deze kom voorkomende versieringsvormen maken het mogelijk de tot nu toe uit deze fabriek bekende motieven met enkele belangrijke elementen te vermeerderen, zooals de schr. in woord en beeld aantoont.

De stijl van de kom verraadt reeds een beginnend verval. De slordige compositie van de groote metopen met de dierfiguren en de amfora zijn daarvan het bewijs, terwijl ook de andere ornamenten niet meer zoo scherp en zuiver uitgevoerd zijn, als op de vroegste producten der ateliers van La Graufesenque het geval is. E.

Professor R. M. van Goens. — „Toen Rijklof Michael van Goens zich in Juni 1786 in vrijwillige ballingschap naar Zwitserland begaf, om daar naar lichaam en geest genezing te zoeken en alle weerzinwekkende gebeurtenissen te vergeten, waaraan hij in de

laatste jaren in den politieken strijd om het geluk, de vrijheid en de vrede van zijn vaderland was blootgesteld, begon voor hem een nieuw tijdperk van zijn door het noodlot zwaar beproefde leven. Onder zijn veelbewogen verleden had de vroegere professor aan de universiteit te Utrecht en later lid van de vroedschap van zijn geboortestad, die toen als 38-jarige in den bloei van zijn leven was, een dikke streep gezet. Er lag thans een nieuw leven voor hem, rijk aan arbeid en vol wenschen en hoop. Dit tijdperk wordt niet alleen gekenmerkt door zijn verhuizing naar het buitenland, waaruit Van Goens niet meer in zijn vaderland terugkeerde, doch ook door het feit, dat hij zich voortaan Cuninghame van Goens, meestal ook slechts Cuninghame noemde naar den naam van zijn moeder, die een dochter van den Schotschen regimentskommandant in Nederlandschen dienst sir James Cuninghame was. Ja, hij is nog een schrede verder gegaan. Zooals uit een brief, vanuit Zurich op 20 Augustus aan Lavater geadresseerd, en uit een paspoort, op naam van „Herrn Cuninghame van Goens, ein Schottländer Edelmann“ uitgereikt, blijkt, had Van Goens afstand gedaan van zijn Hollandsche nationaliteit en de Engelsche, die van zijn moeder, aangenomen.”

Met deze woorden vangt dr. Felix Falk een opstel over Cuninghame van Goens en Lavater naar hun briefwisseling aan, dat in de *Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde* (7de r., dl. II-1940, blz. 87—99) verscheen. Ter inleiding van een later te geven publicatie over den inhoud, geeft de schr. dan een algemeene beschrijving der brieven, een verzameling van bijna 400 stuks.

die in de jaren 1783 tot 1801 tusschen de beide vrienden gewisseld zijn. Van Goens (1748—1810) werd op 18-jarigen leeftijd hoogleeraar in de geschiedenis, welsprekendheid, oudheidkunde en Grieksche taal te Utrecht, doch zag zich tien jaar later genoodzaakt om zijn vrijzinnige opvattingen af te treden. Johann Kaspar Lavater (1741—1801) was predikant te Zürich, en is als vertegenwoordiger van het Duitse idealisme, dat een verdieping der

„Aufklärung” bedoelde te zijn, en vooral ook als gelaatskundige bekend.

„Beide mannen zijn dikwijls door hun tijdgenooten miskend”, besluit de schr., „en ook het nageslacht heeft hen niet altijd juist weten te beoordeelen. De rijke erfenis echter, die zij ons hebben nagelaten in hun schriftelijke gedachtenwisseling, kan er toe bijdragen het ware en echte beeld van hun geest en karakter te helpen onthullen.”

E.

BOEKAANKONDIGINGEN.

E. Lagerwey, *Helden Gods*. Legenden van Nederlandsche Heiligen. Assen, 1941. (156 blzn. met afbn.). 8°.

Toen in het jaar 1939 Nederland, Utrecht inzonderheid, zoowel met diepe overtuiging als met wetenschappelijke belangstelling, het 12de eeuwgetijde van Willibrords verscheiden herdacht en een stroom van litteratuur, betreffende onzen geloofsprediker en eersten bezitter van den bisschoppelijken zetel van Utrecht, die herdenking begeleidde, hebben zelfs de meest geestdriftige levensbeschrijvers van onzen geloofsheld niet kunnen ontkennen, dat de werkelijk onomstootelijk betrouwbare bronnen aangaande diens leven slechts in een bescheiden stroompje vlieten. Kritische combinatie bleef bij het teekenen van diens levensbeeld onvermijdelijk. En zoo gaat het toch immers ook met onze kennis der levens van de andere predikers van het Christendom in de Nederlanden van vóór en van ná Willibrords tijd.

Anders is het echter gesteld met wat de volksmond omtrent deze mannen van eeuw op eeuw aan nieuwe geslachten heeft overgeleverd, met de legenden der Nederlandsche Heiligen, ontleend aan min of meer met wonderdaden opgesierde officieele *Levens* en

aan orale traditie der geloovigen.

Ons medelid Pastoor E. Lagerwey, aartspriester en kanunnik der Oud-Katholieke kerk van Utrecht, heeft nu een goed werk verricht met in een aardig boekje van een aantrekkelijk uiterlijk en verlicht met goede houtsneden van de hand van Johannes Mulders, de naïeve volksverlevingen omtrent de Nederlandsche apostelen en martelaren en de oudste bisschoppen van Utrecht, die de Kerk heeft gecanoniseerd, te verzamelen. Blijkens zijn inleiding op het werkje heeft de verzamelaar zijn stof ontleend in hoofdzaak klaarblijkelijk aan de in 1478 te Gouda gedrukte *Legenden* van Gerard Leeu, aan andere min of meer bekende *martyriologieën* en *homilieboeken*, alsmede aan enkele brevieren en een paar geschreven verzamelingen.

Het boekje van den heer Lagerwey nu omvat in een eerste groep de legenden van Evangeliepredikers van Willibrord tot Bonifatius, in een tweede die van de oudste leidslieden der kerk van Utrecht van Gregorius tot Oelbertus, en ten slotte in een laatste samenvatting die van de voorloopers van Willibrord van Wilfrid tot Eloy.

Een dergelijk werkje verlangt niet

met kritischen blik gelezen te worden. Het is de weerslag van een eenvoudig volksgeloof en van een eerbiedwaardige traditie, waarbij wij niet willen vragen, wat in die verhalen historisch verantwoord is en wat opsiering, of dikwijls ook onbewuste overbrenging van de gegevens, omtrent den eenen Heilige overgeleverd, op een anderen.

Ik verwacht, dat in den kring van de lezers van dit *Maandblad* belangstelling zal bestaan voor wat de legende leert omtrent zoovele vaderlandsche apostelen, martelaren en oude bisschoppen van het Sticht van Utrecht en van hen, die reeds in vroeger eeuwen dan die van Willibrord en Bonifatius elders op Nederlandschen bodem het zaad van het Christendom hebben uitgestrooid. W. A. F. B.

M. van Haaf ten, *Dom. Benedictus Haftenus of het Utrechtsche geslacht van den kerkelijken auteur Jacobus van Haef ten (1588—1648), proost der Benedictijner abdij van Afflighem in België.* Amsterdam, 1940. (IV en 60 blzn. met portret). 8°.

Bij het schrijven van dit boekje heeft de schr. hoofdzakelijk het doel voor oogen gehad, om mededeelingen te doen over afkomst en familie van Benedictus Haftenus, die zoowel door zijn geestelijk bestuur als door zijn geschriften een man van groote beteekenis is geweest voor het kerkelijk leven.

Jacobus was een zoon, vermoedelijk het vijfde en laatste kind, van Jan van Haef ten, uit het Betuwsche riddergeslacht van dien naam, en van Anna van der Meer, beiden te Utrecht geboren en getogen. Jacobus studeerde te Leuven, werd in 1609 novice in de Benedictijner abdij van Afflighem bij Aalst, waar hij in 1611 onder den

naam van Dom. Benedictus in de orde der Benedictijnen werd opgenomen. Reeds in 1616 werd de toen 28-jarige monnik tot prior en twee jaar later tot proost van deze in verval geraakte abdij verkozen. Hij bestuurde ze met krachtige hand en wist ze, zoowel in geestelijken als in stoffelijken zin, tot grooten bloei te brengen en steunde tegelijkertijd de invoering van strenge hervormingen in andere abdijen. Hij was bemind bij zijn onderhoorigen en genoot door zijn uitgebreide kennis de achting van alle geleerden uit dien tijd, zooals uit zijne briefwisseling blijkt. Ook gaf hij een aantal werken in het licht, waarvan de schr. een lijst aan het boekje heeft toegevoegd.

Behalve bijzonderheden over de afkomst, geeft de schr. ook een overzicht van de verschillende geslachten, die, behoudens de niet ter zake doende spelling, denzelfden familienaam dragen en die dus bij het onderzoek naar de vraag, of een Van Haef ten al dan niet tot het geslacht van Jacobus (Benedictus) behoorde, allen in aanmerking moesten worden genomen. Als zoodanig worden de niet adellijke geslachten Dutry van Haef ten, van Haef ten (Sliedrecht) en van Haef ten (Gorkum), het Utrechtsche adellijke geslacht van Haef ten (de Craen van Haef ten), en het Betuwsche riddergeslacht van Haef ten (de Cocq van Haef ten) genoemd.

Zoo doende heeft de schr. vele bijzonderheden op overzichtelijke wijze samengebracht, in de verwachting dat anderen die gegevens door verder archiefonderzoek zullen aanvullen en daardoor zullen medewerken tot het vormen van een meer afgerond beeld der geslachten, die misschien uit één huis stammen en welker leden vaak leiding aan het geestelijk en maatschappelijk streven van hun tijd hebben gegeven. E.